

לע"נ נתן ז"ל
בן דוד ולאה רבינוביץ הי"ו

נְתָן תּוֹרָה

גיליון 3 • אלול תש"פ

בית מדרש קניין תורה - גבעת אסף

שיחה לראש השנה: "בחדש שופר - חדשו מעשיכם!"

האם מותר להאכיל קטנים ביום כיפור?

דע! מה למעלה

שו"ת וואטסאפ

שיעור

שמחת בית השואבה

הרב ינון קליין

בחודש שופר – חדשו מעשיכם

א. התחדשות בעבודת ה'

התעוררות לעבודת ה' ולא מתוך לימוד והעמקה במצוותיו, אלא מתוך התרגלותם מצד שכך עשו אבותיהם ואבות אבותיהם (ע"פ אבן עזרא ומלבי"ם). וכתב הגר"א (משלי טו כד): "שצריך לילך תמיד מדרגה לדרגה, ואם לא יעלה למעלה ירד מטה מטה, ח"ו, כי בלתי אפשר שיעמוד בדרגה אחת."

לקיום המצוות מצד הרגילות, כמצות אנשים מלמדה, אין יכולת להעלות את האדם ממדרגה למדרגה. אי בעית אימא קרא ואי בעית אימא סברה.

קרא, האמור לעיל, הקב"ה לא טוען שאינם מקיימים את המצות, אלא שמקיימים אותן בדרך של רגילות, באופן שלבם רחוק ממנו, ומה סופם? "לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמי ובינת נבניו תסתפר" (ישעיה שם יד). הוא מה שאמרו חז"ל (אבות פ"א מ"ג) "ודלא יוסיף יסף", מי שלא יוסיף בלימודו ישכח לימודו, כי אין באפשרות האדם לעמוד על מקום אחד, ועל כן נקרא מהלך.

סברה, כשאדם עומד על מקומו ולא נמצא בתנועה נפשית קבועה של התעלות, הרי הוא

הרמב"ם (פ"ג מהל' תשובה ה' ד) גילה והודיע שאף על פי "שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה".

ובמדרש (ויקרא רבא אמור כט) על הפסוק (תהלים פ"א ד) "תקעו בחדש שופר", אמרו חז"ל: "בחדש, חדשו מעשיכם. שופר, שפרו מעשיכם".

שאף על פי "שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם.

כלומר, השופר מורה על התעוררות והתחדשות בעבודת ה'. ונראה ששיפור המעשים קשור עם חידוש העבודה וההתעוררות לעבודה.

שהרי הקב"ה מתאונן: "כי נגש העם הזה בפני ובשפתי פדוני ולבו רחוק ממני ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה" (ישעיה כג יג). והוא שהיו מקיימים את המצות ברגילות, לא מתוך

כעומד על מקומו בשדה הקרב. חכמי המוסר דימו את העולם הזה למקום מלחמה, כדברי המסילת ישרים (פרק א): "הנה שמו הקדוש ברוך הוא לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך, והם הם התאוות החמריות אשר אם ימשך אחריהן הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב האמיתי, ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה החזקה, כי כל עניני העולם בין לטוב בין לרע הנה הם נסיונות לאדם, העוני מצד אחד והעושר מצד אחד כענין שאמר שלמה (משלי ל) פן אשבע וכחשתי ואמרת מי ה', ופן אורש וגנבתי וכו'. השלמה מצד אחד והיסורין מצד אחד, עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור."

ידוע שההגנה הטובה ביותר היא התקפה. הסכנה הגדולה ביותר היא לעמוד בשדה הקרב ללא תנועה. הרוצה לנצח במלחמה צריך להתקדם כל הזמן. כשהמלחמה היא אין סופית, התנועה היא אין סופית, זהו שאמר "רבי חייא בר אשי אמר רב: תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון" (ברכות סד א), ואיך? "אמר רבי לוי בר חייא: היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה - זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון" (שם).

ב. תשובה בדילוג

על פי רוב בדרכי העבודה אין מקום לדילוגים ולקיצורי דרך. כמבואר ברבנו בחיי (שמות ג א) שהסביר מפני מה בהתגלות ה' למשה בסנה לא נגלה בבת אחת אלא תחילה ראה סנה מרחוק, ואז התקרב וראה שאיננו אוכל ורק אח"כ התחיל מדבר עמו: "מפני שעתה היתה תחלת נבואת משה, רצה הקדוש ברוך הוא לחנכו מעט מעט, ולהעלותו ממדרגה למדרגה עד

שיתחזק שכלו. משל למה הדבר דומה, לאדם היושב בבית אפל זמן מרובה, אם יצא פתאום ויסתכל לעין השמש יחשכו ראייתו, ועל כן צריך שיסתכל באור מעט מעט עד שיהיה רגיל בכך. וכשם שיקרה זה באור השמש, הוא הדין והוא הטעם בעצמו באור השכל, כי הדברים השכליים בדמיון הדברים הטבעיים, כי יקרה לשכל כמקרה החושים, וכוחות הנפש הלא הם קשורים עם כוחות הגוף. וכן מצינו בישראל שחנכו הקדוש ברוך הוא בנתינת התורה מעט מעט, תחלה נצטוו במרה במקצת מצות והם שבת ודינין, ואחר כך נצטוו עשרה הדברות בסיני, ואחר כך תשלום התורה בארץ מואב. לכן מצינו בענין השגתו יתברך שיצטרך האדם לחנך שכלו מעט מעט, ובזה תהיה השגתו עולה ומתרחבת והולכת, כענין אור השחר שמתחיל לזרוח מעט אור ואח"כ הולך ומרחיב, וזהו לשון הנביא "ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו" (הושע ג, ג), למדנו הכתוב כי יש אנשים שאינם יודעים לרדוף ומבקשים להשיג הידיעה בבת אחת, ולזה אמר ונדעה נרדפה לדעת, שנדע תחלה איך נרדוף, וביאר איכות ההרדפה ואמר כשחר נכון מוצאו, כלומר לא בבת אחת אלא מעט מעט כשחר נכון מוצאו."

וכבר הזהיר הגר"א (משלי ד יב): "שלא לקפוץ למעלה מן הדרגה אשר ראוי לו".

אך בדרכי התשובה, גילה הרב זצ"ל באורות התשובה (פרק יד אות יז): "אין לדקדק בתשובה על ההדרגה, כמו שמדקדקים בישר המעשים לכתחלה, כי על פי רב צריכים לדלג כמו מדרגות כדי לשוב אל המקום שעמדו עליו לפני הנפילה".

על פי דרכינו יתבאר טעם העניין, שיסוד החטא ושורשו הוא העמידה במקום, עצירת ההתקדמות וההתעלות. על כן בתשובה, כשבאים לשנות

התשובה יש להנהיג על פי דרכי התורה בדעה בינה והשכל.

שני עניינים אלו באים מכוחות מנוגדים בגוף, הזריזות והדילוג מצד הרגש, והישרת המעשה מצד השכל. אכן לתשובה שלימה ומעולה צריך לשני כוחות אלו יחד. כפי שדרש הרב זצ"ל בעולת ראייה (ח"ב עמ' שכח): "הספק אם גנוחי גנח או ילולי לילי, י"ל שיש ספק ביסוד התשובה, ובכלל יסוד ההצלחה האנושית ביראת ה' והישרת הדרכים, אם העיקר הוא ההשכלה ודעת האמת או העיקר הוא הרגש הישר... והמעלה היותר שלמה היא שתבא התשובה מב' העניינים, מדעת ותגבר כל כך עד ההרגש". ועניין זה מרומז בתפוח בדבש כאשר אמרו.

בחיבור התשובה למאירי (מאמר ב פרק ג) ביאר את הפסוק (תהלים פט טז): "אשרי העם יודעי תרועה", שהתרועה היא תרועת המלחמה, "כי כן המנהג בכל מלחמה להיות המתגברים על אשר כנגדם תוקעים ומריעין, להפחיד ולהבהיל מתנגדיהם". ואשרי העם שאל יעקב בעזרם עד שידעו תרועה, כלומר נצחון במלחמה על אויביהם.

לפי האמור לעיל, הנצחון שעל ידי השופר הוא התנועה הנפשית שהוא מייצר, הדחיפה קדימה שהיא המביאה לנצחון בשדה הקרב. הכח של השופר לחדש ולעורר את הלב, להזיז את האדם ולהניע אותו קדימה, שלא יעמוד על מקומו, הוא המפתח לנצחון.

ד. התחדשות התורה וארץ ישראל

את המגמה, יש לעשות פעולה הפוכה, לא התקדמות מתונה ואיטית 'ומדרגה למדרגה תעלנו', אלא ריצה מהירה. כדרך שהדריך

”

”אין לדקדק בתשובה על ההדרגה, כמו שמדקדקים בישר המעשים לכתחלה, כי על פי רב צריכים לדלג כמו מדרגות כדי לשוב אל המקום שעמדו עליו לפני הנפילה.”

הרמב"ם בהל' דעות שעל מנת לתקן מידה ולהעמידה על שביל הזהב, יש לנטות ממנה לצד השני בתכלית ואחרי כן המידה מתיישרת לאמצע.

ג. אכילת תפוח

בדבש – עבודת השכל והרגש

על פי זה, אפשר לתת טעם חדש למנהג אכילת 'תפוח בדבש' בראש השנה.

בשיר השירים (ה ה) אמר הקב"ה לכנסת ישראל: "תחת התפוח עוררתיו". ישראל נמשלו לתפוח (שם ב ג) וביארו חז"ל (שבת פח א) מהו הדמיון בין ישראל לתפוח: "אמר רבי חמא ברבי חנינא... למה נמשלו ישראל לתפוח לומר לך: מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע". הדימיון הוא בפזיזות (עי"ש) ובדילוג המדרגות בבת אחת, לא כפי הסדר הרגיל של העלייה המתונה. לכן תחת התפוח, הממהר להוציא פירותיו לפני עליו, המדלג מדרגות, עוררתיו, זוהי דרך ההתעוררות לתשובה, בקפיצה ודילוג על כמה מדרגות בבת אחת. אמנם בדרך זו סכנה גדולה, שבדילוג עלולים ליפול, והנפילה חזקה וכואבת יותר מבעליה מתונה. לכן מטבילים את הדילוג בדבש. שדרש החת"ס (דרשות חת"ס ח"א ד ע"ד) - דבש ר"ת: דעה בינה ושכל. כלומר, שגם את הדילוג ואת

מהפרט אל הכללי.

"אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתִי
בבית ה' כל ימי חיי, לחזות בנעם ה' ולבקר
בהיכלו". מצד אחד שבתִי בבית ה', להיות קבוע
בדבר, מצד שני ולבקר בהיכלו, ופירש רש"י:
"להיראות שם בכל בקר ובקר", כלומר להתחדש
בעבודה.

הבעל התניא באגרת הקדש (אות יד) כתב שארץ
ישראל מתעלית משנה לשנה, דכתיב (דברים יא
יב) "תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית שנה ועד
אחרית שנה". וקשה, שהרי
באחרית שנה זו מתחלת
חברתה, והיה הפסוק צריך
לומר מראשית הבריאה ועד
עולם? אלא שארץ ישראל
מתחדשת באור חדש בכל
שנה ושנה, ובכל שנה
מתעלה ארץ ישראל מדרגה.
ודבריו מוסבים על קדושת
ארץ ישראל העצמית שהאריך
בה הכוזרי (במאמר שני).

בקדושה זו של ארץ ישראל,
פגעו המרגלים שדברו סרה על הארץ. ידוע
שזמן הפורענות מחטא המרגלים הוא בתשעה
באב. אחריו קוראים בכל שנה הפטרות נחמה,
ויצא שבאלול קוראים הפטרות נחמה על
החרבן. ומה עניין זה לזה?

אלא שחודש אלול הוא הכנה לראש השנה,
כפי שהאריך הטור בתחילת הלכות ראש השנה
(סי' תקפב): "תניא בפרקי ר"א ב"ח אלול אמר
הקדוש ברוך הוא למשה עלה אלי ההרה שאז
עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר
במחנה משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ז
הקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר (תהלים מז)

בפרשת בא (שמות יג יא) אמרה התורה הקדושה:
"וְהָיָה כִּי יִבְאֶה ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְךָ וּלְאַבְתָּיִךָ וּנְתַנָּה לְךָ". ופירש רש"י: "ונתנה
לך - תהא בעיניך כאלו נתנה לך בו ביום, ואל
תהי בעיניך כירושת אבות". ובפרשת כי תבוא
(דברים כו טז), אמרה התורה הקדושה: "היום הָזָה
ה' אֱלֹהֶיךָ מִצֹּרָף לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאֶת
הַמְּשֻׁפָּטִים וְשִׁמְרָתָּ וְעִשִׂיתָ אוֹתָם בְּכֹל לְבַבְךָ
וּבְכֹל נַפְשְׁךָ". ופירש רש"י:
"היום הזה ה' אלהיך מצוך -
בכל יום יהיו בעיניך חדשים,
כאלו בו ביום נצטוית עליהם".

**שבשני עניינים מצאנו
שיש צורך בהתחדשות תמידית-
תורה וארץ ישראל.
הם תרי רעין דלא מתפרשין,
כמבואר באורך בהקדמת
'אם הבנים שמחה',
שבשניהם נאמר מורשה.**

רוצה לומר שבשני עניינים
מצאנו שיש צורך בהתחדשות
תמידית- תורה וארץ ישראל.
והם תרי רעין דלא מתפרשין,
כמבואר באורך בהקדמת 'אם
הבנים שמחה', שבשניהם
נאמר מורשה. והדברים

כפתור ופרת, שדווקא בדברים עליהם אמרה
התורה שהם ירושה, הנחלת האבות לבנים, דווקא
בהם חזיקה התורה שיהיו בכל יום כחדשים, ולא
מלומדה, כהמשך מעשה האבות ללא חיבור אמיתי.

הגר"ש פישר שליט"א (דרשות בית ישי, סי' נה)
מבאר שהחטא שהביא גלגות ישראל מארצו,
הוא על ידי שפגמו ישראל בשני עניינים אלו,
בתורה ובארץ ישראל. ושורש הפגם בעניינים
אלו היה שהדברים נהיו בעיניהם ישנים, ולא
חיו בהתחדשות תמידית בהם.

והוסיף לבאר (שם סי' טז) שלכן אומרים בחודש
אלול מזמור 'לדוד ה' אורי וישעי', שנאמר בו:

1 הדברים להלן מיוסדים על דברי הגר"ש פישר שליט"א בדרשות בית ישי (סי' טז - יז)

החירות. כמבואר במשנה (אבות ו ב): "ואומר והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה וכל מי שעוסק בתורה תדיר הרי זה מתעלה שנאמר וממתנה נחליאל ומנחליאל במות", שיסוד החירות שבעיסוק בתורה, הוא המביא להתעלות ולהתקדמות, למציאות שאין עמידה במקום אחד.

ועל כן, תקע בשופר, המעורר להתחדשות, לחירותינו שהיא המאפשרת את סדר ההתעלות הנזכר ממדרגה למדרגה.

ה. אופן ההתעוררות לגאולה

בראש השנה תרצ"ד דרש הרב זצ"ל בחורבת רבי יהודה החסיד וכך אמר (מועדי הראיה עמ' סט): "בשופר של ראש השנה ישנן שלש דרגות: א. מצוה מן המובחר שופר של איל. ב. כל השופרות כשרים חוץ משל פרה. ג. אם אין לו לאדם שופר כשר מותר לו לתקוע בכל שופר שהוא, אפילו בשופר פסול, אלא שאין לברך עליו. ד. דרגות אלו של שופר ראש השנה, מתאימות לדרגות שופרה של הגאולה".

והולך ומבאר שיש שלשה סוגי התעוררות לעלייה לארץ, יש צדיקים חסידי עליון שהתעוררותם לעלות לארץ באה מתוך תחושה של חיבור ירושלים של מעלה עם ירושלים של מטה. "הם הריחו באויר הארץ חיי נשמות, כל גרגיר של אבק אדמת ארץ ישראל היה קדוש אצלם קדושה עליונה. בקול השופר הגדול הזה עלו לארץ ישראל הרמב"ן, רבי יהודה הלוי, רבנו עובדיה מברטנורא, תלמידי הגר"א, חסידי הבעש"ט וכו'. זהו שופר גדול.

עלה אלהים בתרועה וגו' לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החדש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר (עמוס ג) אם יתקע שופר בעיר וגו'... נוהגין באשכנז להתענות כולם בער"ה וסמוך לזה ממדרש ר' תנחומא ולקחתם לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא אלא ראשון לחשבון עונות משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו בא אליה בחיל לגבותו כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך הניח להם שלישי כיון שנתקרב יותר יצאו בינוני העיר לקראתו הניח להם שלישי השני כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו והניח להם הכל כך המלך זה הקדוש ברוך הוא בני המדינה אלו ישראל שמשגלים עונות כל השנה ער"ה הגדולים מתענין ומוותר להם שלישי עונותיהם בי' ימים בינונים מתענין ומוותר להם ב' שלישים בי"ה הכל מתענין ומוותר להם הכל במוצאי י"ה עוסקים במצות סוכה ולולב ואין עושין עונות לכן קורא י"ט ראשון ראשון לחשבון עונות".

והרי עיקר הדין הכללי בראש השנה הוא על ארץ ישראל, כפי שאמר התניא. ולכן יש לתקן את היחס לארץ ישראל בזמן ההכנה, בחודש אלול.

הוא שאמר המדרש (הנז' לעיל) בחדש שופר - חדשו מעשיכם שפרו מעשיכם, לפי שארץ ישראל לא סובלת מידת מלומדה, וצריכים בה התחדשות תמידית, גשמית ורוחנית² עוד כביש, עוד בית, עוד גבעה, עוד בניין שחוזר לבעלות יהודית, עוד גינות ופרדסים, עוד שדות. ורוחנית - עוד מצוות התלויות בארץ, עוד קדושה, עוד דעה, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, עוד לימוד בכל מקום, עוד בתי כנסת וכן על זה הדרך.

אנחנו מתפללים "תקע בשופר גדול לחירותינו", כי השופר מעורר להתחדשות, והיא יסוד

2 ע' כ'אן מדברי הגר"ש פישר שליט"א

יש שופר בינוני, שקורא ליהודים לעלות לארץ מפני שזוהי ארץ אבותינו, פה אפשר לחנך את הילדים טוב יותר באוירה יהודית, פה נוכל לחיות כבני חורין במולדתנו.

וממשיך התיאור של הדרשה: "אבל – פה פרץ הרב בבכי – יש שופר של בהמה טמאה – שונאי ישראל תוקעים באזני העם וקוראים ליהודים לנוס כל עוד נפשם בם ולעלות לארץ ישראל. אויבים

מכריחים אותם להגאל, מתריעים בתרועות מלחמה ומרעישים ברעש של צרות ויסורים, ואינם נותנים להם מנוח. שופרות של חיות טמאות נעשים לשופרו של משיח... ומי שלא שמע לקול השופר הראשון, ואף לקול השופר השני לא שמע, שומע בעל

כורחו בקול השופר האחרון... אולם על שופר זה אין לברך – אין מברכים על כוס של פורענות (ברכות נא ב)."

הדברים שנאמרו מתוך לב רותח, בעת שעלה הצורר הגרמני לשלטון, לפני קרוב לתשעים שנים, נכונים לצערנו גם היום.

ברוך ה', יש עלייה גדולה, עשרות אלפים מידי שנה- חלק מהעלייה הוא משמיעת קול השופר השני. אבל לצערנו, יש מקומות בעולם בהם משמיעים את קול השופר השלישי, אנטישמיות גואה, פחד ללכת ברחובות, והיהודים שומעים ועולים, ויש להניח שתהיה גם עלייה בעקבות המגיפה שאנו שרויים בה.

ברוך ה', ארץ ישראל בנויה ומשוכללת, אבל עדיין יש בה קוצים וברקנים. ההתקדמות הגשמית בהתרחבות והתנחלות בכל מרחבי ארצנו, תלויה בהתקדמות הרוחנית, בבניית הקומה הבאה.

אין הדברים תלויים אלא בנו, לפי שתשובת הפרט ותשובת הכלל תלויים זה בזה ואגודים זה בזה. "ת"ר לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, בשביל חטא יחידי שחטא - אובד ממנו טובות הרבה. ר' אלעזר בר' שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד כו', בשביל חטא יחידי שעשה זה - אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה" (קידושין מ ב).

בכוחו של כל אחד ואחד מאתנו, בצדק משפטו, בהזכרנו לפניו, והנה מתכוון ונמשך קול שופרו של משיח

הרצי"ה זצ"ל בלנתיבות ישראל (מאמר לב) מרחיב בקשר בין התרועה לתשועה, ככתוב בספרי (בהעלתך עו): "ונזכרתם ונושעתם, אין ישראל נזכרים אלא לתשועות", וכפי שהתבאר עד פה (ועוד מוסיף הסבר גדול בעניין הזכירה ע"ש). בתוך הדברים הוא אומר:

"וממרום הקול הזה, של חרות העולם אשר על לוחות הברית, המאירה את הדרך ומישרת את הנתיבות, אל ארץ הנחלה ומקום הבחירה, הנה הולך ונשמע שמע הקול, של תרועת מלכות זו של רבון העולמים, בכוחו של כל אחד ואחד מאתנו, בצדק משפטו, בהזכרנו לפניו, והנה מתכוון ונמשך קול שופרו של משיח, "וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן" (זכריה ט ט ד), "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחו לה' בהר הקדש בירושלים" (ישעיה כז ג) - לעיני כל יושבי תבל ושכני ארץ".

במהרה בימינו אמן.

הרב אליהו סעדה

האם יש איסור להאכיל קטן ביום כיפור -

להאכיל ילדים קטנים. או אף להגיש להם אוכל.
(עי' בשו"ת זכרון יוסף שטיינהארט סי' ו שנראה שהבין כן
במג"א, וחלק על המג"א. וכן נראה שהבין בס' "משלחן ר'
אליהו ברוך" עמ' פג, ועוד).

אולם כל השומע תימ'ה תימ'ה
יקרא, איך ייתכן לאסור בזה
נגד מנהג כל העולם, ומה יעשו
הקטנים שאינם יודעים לאכול
לבד. והלא כתב מרן שלאחר
שעות אלו "מאכילין אותו".
ותלמודא קרי בחיל ביומא (עו
ב): "תנא דבי מנשה רשב"ג אומר
מדיחה אשה ידה אחת במים
ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת.
אמרו עליו על שמאי הזקן שלא
רצה להאכיל בידו אחת וגזרו עליו
להאכיל בשתי ידים" וכו'. ע"ש.

ב. דברי הראשונים – מותר להאכיל קטן ביום כיפור

ותחילה נקדים להביא דברי רבותינו הפוסקים
ראשונים ואחרונים בענין זה.

א. דעת המגן אברהם אסור להאכיל קטן ביום כיפור

כתב המגן אברהם (סי' תרט"ז ס"ק ב), על מה שכתב
מרן הש"ע: "קטן בן ט' שנים שלימות, ובן י'

“

אולם כל השומע
תימ'ה תימ'ה יקרא,
איך ייתכן לאסור בזה
נגד מנהג כל העולם, ומה יעשו
הקטנים שאינם יודעים
לאכול לבד.

שנים שלימות מחנכין
אותו לשעות, כיצד, היה
רגיל לאכול בב' שעות
ביום, מאכילין אותו
בשלשה וכו' ". וז"ל
המג"א: "מחנכין אותו -
פירש ר"י כל חינוך קטן
לא שייך אלא באב...
ומכל מקום נראה לי
דלא תתן להם לאכול,
דהוי כמאכילו נבילות
בידים. ולא דמי לסוכה

שרשאים ליתן לו לאכול חוץ לסוכה, דהתם
באכילה אין איסור, והיא נותנת לו ומה לה
אם יאכל בסוכה או חוץ לסוכה ואינה מחוייבת
להכניסו לסוכה, מה שאין כן כאן דהאכילה
בעצמה אסור והוי כנותנת לו נבילה. אלא
כשאוכל א"צ להפרישו". והובא במשנה ברורה
(שם ס"ק ה).

ויש שהבינו מדברי המגן אברהם אסור

הרמ"א בסע' א.

ומעתה ייפלא איך סתם המג"א נגד כל הני רבואתא מסברא דנפשיה והבליע דבריו בנעימה.

ג. הסבר כוונת המגן אברהם

אולם המעיין ישר יחזו פנימו שאין זו כוונת המג"א כלל. אלא המג"א קבע דבריו על דברי מרן שכתב שבן ט' מחנכין אותו לשעות, שאם היה רגיל לאכול בב' שעות (בשעה שמונה בבוקר) מאחרים לו לג' שעות (לשעה תשע), ועל זה קאמר המג"א דדווקא האב מוטל עליו לחנך את הבן בזה, אך האם אין עליה מצוות חינוך ויכולה להניח לבן לאכול אף בב' שעות (בשעה שמונה בבוקר). אולם באותה שעה שעליו להתחנך (בין שעה שמונה לתשע בבוקר), אין לה לתת לו המאכל בידים, דבאותה שעה חשיב המאכל כלפיו כאיסור.

וכן משמע שהבין המחצית השקל בביאור דברי המג"א. וכן מוכח שהבין המשנה ברורה בשער הציון שם (ס"ק ט), שכתב לדחות דברי המג"א דבשלמא בבן י"א וי"ב שצריכין להתענות כל היום ניתן לומר דחשיב המאכל גבייהו כאיסור דרבנן, אך בבן ט' וי' שלאחר שעות אלו מותר להם לאכול, חשיב המאכל היתר גבייהו גם באותם שעות שצריך האב לחנכם. וז"ל שער הציון: "ולעניות דעתי אין דברי המגן אברהם מוכרחין, דלא שייך לומר כן אלא באיסור גמור בין דאורייתא ובין דרבנן, כגון בבן י"א וי"ב דמדרבנן על כל פנים צריך להתענות ולהשלים, ולא כן הכא שאין בזה איסור כלל לקטן, ואדרבה הלא מחוייב להאכילו לאחר ג' שעות על כל פנים, ומוכח דאין שייך על אכילתו שם אסור,

הנה על מדוכה זו כבר עמד רבינו תם בספר הישר, שנשאל בזה (בסי' נא אות ב) מר' משה ב"ר אברהם מפונטיזא, והשיבו (בסי' נב אות ב) וז"ל: "ועל המאכילים קטנים שלא הגיעו לחינוך נראה היתר גמור דאמרינן מדיחה אשה ידה במים ונותנת פת לבנה קטן ועוד גזרו על שמאי להאכיל בשתי ידיו. ואם יבאו לדחות וכו' דחייית קנה היא, דמתניתין היא דאכילה ושתייה שריא להו דאי אפשר להו אבל בלא רחיצה אפשר ואפשר. ולדבריהם נתנו דבריהם לשיעורין דמותר להניק ואסור ליתן פת וכו', אלא ודאי תרווייהו שרו דלא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים לא שייך אלא בדברים שאסורים ואפשר כמו שרצים דם ותרומה ביבמות, אבל אכילה ושתייה אי אפשר, דאף על גב דלא סכנה היא חיישינן ולא גזור, ולא דמי לשרצים. וסיכה ורחיצה נמי אף על גב דאיפשר, כיון דרבואת דינוקא הוא לא גזור. ועוד ראייה גדולה דאמרינן בשילהי בכל מערבין (עירובין מ ב) גבי זמן יום הכפורים, ניתביה לינוקא, לית הלכתא כרב אחא בר יעקב דלמא אתי למיסרך, הא לאו הכי שרי. ואי דחית ליה בדלא קיבל, מאי סרכא איכא. והאי מלתא בבר דעת דאית ליה סרכא כדאמרינן בשבת (קלט ב) גבי כשותא. ועוד תניא בתוספתא (יומא פ"ד ה"א) תינוקות מותרין בכולן, ולכתחילה ספינן להו מוכחא שמעתא. ובשילהי הך מתני' (תוספתא שם ה"ב) תניא ר' עקיבא היה מבטל ת"ת להאכיל לקטנים שמאי לא רצה וכו' וגזרו עליו להאכיל בידו. עכ"ל.

וכן כתב המאירי (עירובין מ ב ד"ה ומה שאמרו. ויומא עה ב). וכ"כ בשו"ת תרומת הדשן (סי' קמז). ופסקו הרמ"א (בסי' תריב סע' י). וכ"כ רש"י ביומא (עה ב) וז"ל: "והא מותרין לכתחילה קטני, שאם בא לימלך אומרים לו האכילהו ורוחוץ אותו, והאי שפיר ידע דהיום עשאו לו". עכ"ל. וכ"כ הטור בסי' תרטז, "ומותר להאכילן בידים". ופסקו

שבזמנינו אין משלימין עד שנת הי"ג, משום חולשה. ועי' להגר"א בחבוט בספרו ללקוט שושנים ח"ג עמ' שפג שהאריך ג"כ להתיר בזה), אלא שכתב במסקנתו שאין ראוי שתאכילנו בשעות אלו כדי שלא תבטל מעליו מצות חינוך אלא אם כן במקום חולי קצת.

ד. מסקנה

מותר לכתחילה להאכיל קטן ביום הכיפורים (ואף חובה לעשות כן). ובגיל הראוי לחינוך לשעות, באותם שעות שיש לחנכו, מוטלת מצוות החינוך על האב, אך האם אינה צריכה למחות בקטן אם אוכל, ובזה למגן אברהם על כל פנים אסור לאם להגיש לקטן אוכל באותם שעות, ואילו לשער הציון מותרת אף להאכילו בידיים. וכן דעת היביע אומר מעיקר הדין, אלא שהעלה שבאותם שעות של החינוך אין ראוי להאכילו ולהשקותו כדי שלא יבטל מעליו מצות חינוך, אלא אם כן במקום חולי קצת.

רק הוא מצוה על אביו לחנכו במצות, ובמקום שאין מצות חינוך כגון באחרים, אפשר דגם בספי לה ליכא איסורא. וכן מצאתי כעין סברא זו ברבנו מנוח לחלק בין חינוך דהשלמה שהוא עצם האיסור לחינוך דשעות שאינה כי אם מצוה בעלמא על האב, עיין שם באורך". עכ"ל.

וכן כתב לבאר דברי המג"א בספר אמרי שמואל (עדס. חגיגה) ודחה דברי מי שפירש אחרת. ע"ש. וכן הבין בס' משיב נפש, ועוד, וכן עיקר.

וממילא לא עלה על דעת אף פוסק לאסור להאכיל קטן ביום כיפור בשעות שמעבר לשעות החינוך. שבאותם

שעות המאכל היתר גמור הוא לגבי הקטן. וכלשון שער הציון הנ"ל "ואדרבה הלא מחוייב להאכילו לאחר ג' שעות על כל פנים". (ובזמנינו אף בקטן בגיל י"א, כל שהוא פחות מגיל י"ב כבר כתב המג"א גופיה שם דאין

לא עלה על דעת אף פוסק לאסור להאכיל קטן ביום כיפור בשעות שמעבר לשעות החינוך. שבאותם שעות המאכל היתר גמור הוא לגבי הקטן.

נוהגים להתענות ולהשלים כיון דחלשים ונחשבים כחולים. ע"ש). וכל הדין הוא לגבי שעות החינוך עצמם, שלמג"א אין האם צריכה למחות בבנה שלא יאכל אך אין לה להאכילו בידיים, ואילו לשער הציון מותר לה אף להאכילו בידיים. וכ"כ ביביע אומר (ח"ז או"ח סי' נב. ע"ש שהאריך בזה והעלה דאף בקטן בגיל י"א וי"ב הצריך להשלים מדרבנן, אין נחשב המאכל לגבי כ"איסור", ומותר לאם להאכילו. ועוד העלה

דעו! מה למעלה -

שו"ת וואטסאפ

ואם מותר להרוג דגים ללא שחיטה, זו ראייה שלגביהם חיוב זה לא קיים (יד יהודה י"ד סי' יג, שו"ת שיח יצחק סי' שפז).

אמנם, אפשר לדחות ראייה זו. שכן בן פקועה, לא חייב שחיטה אע"פ שהוא בהמה ככל הבהמות, וודאי שיש לגביו צער בעלי חיים. מפני שקשה מאד ללמוד הלכות מטעמי המצוות, לא תמיד טעם המצווה מתאים לכל המקרים והפרטים שיש במציאות, הטעם נאמר על הכלל. (עי' שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' רטז).

עם זאת, הכלל הוא שכל דבר שהוא לצורך האדם, אין בו משום צער בעלי חיים, לכן מותר לדוגמא לשחוט ולאכול. לכן צריך לבחון האם בדייג מסוג זה, שנועד להנאתו של האדם ולא לאכילה, יש צורך?

למעשה - נחלקו בזה תלמידי חכמים חשובים בדורנו (ראה אמונת עיתך גליונות 68-78, דיון בין הרב אהוד אחיטוב שליט"א לרב יעקב אפשטיין שליט"א), יש אוסרים מדין צער בעלי חיים ללא צורך, ויש מקלים או מפני שאין צער בעלי חיים בדגים או מפני שהדייג נחשב לצורך.

נראה שודאי לא ראוי לנהוג כן, כדברי הנודע

לבית המדרש יש קבוצת וואטסאפ לשאלות בהלכה.

לפניכם מקבץ מן השאלות והתשובות בקבוצה:

להצטרפות סרקו את הקוד:

דיג לצורך תענוג

שאלה: האם מותר לדוג בשביל הכיף ולא לצורך אכילה?

תשובה: בפרשת בהעלותך (במדבר יא, כב) כתוב: "הַצֹּאֵן וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת כָּל דְּגַי הַיָּם יִמָּסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם". הגמרא (חולין כז ב) למדה מפסוק זה שאין חיוב שחיטה בדגים. יש פוסקים שרצו ללמוד מדין זה, שאין דין צער בעלי חיים בדגים. שהרי אחד מטעמי מצוות שחיטה בסכין לא פגומה הוא צער בעלי חיים,

1 המשיבים: הרב אייל שמאי והרב ינון קליין

יעו"ש. ויעויין עוד בתוספות ברכות (מח א ד"ה ולית הלכתא).

להלכה, קטן לא מצטרף למניין (סימן נה סע' ז).

לדעת המגן אברהם יש אפשרות לצרף אותו למניין אם אוחד חומש ביד, ורק לקדיש וברכו שחייבים בהם. אבל לרוב הפוסקים גם במצב זה לא מצרפים (משנה ברורה ס"ק כד) וכן המנהג.

עד כדי כך שלדעת מהר"ם מרוטנבורג (שו"ת סימן נח) אם מצרפים קטן צריך לצאת מבית הכנסת ולא להשתתף עם ציבור זה.

יחד עם זאת בשעת דחק גדולה (כגון שיתפזר המניין ויתבטל לגמרי) הקל הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה או"ח ב סימן יח) לצרף קטן מעל גיל 12 אם אוחד בידו ספר תורה גלול. במקרה זה לא יתפלל שליח ציבור לחש, אלא ימתין עד שייסימו הציבור תפילת לחש ומיד יתפלל חזרה בקול.

קריאת הפטרה על ידי קטן

שאלה: האם לאשכנזים קטן יכול להעלות להפטרה?

תשובה: השו"ע בסימן רפד סעיף ד פסק שקטן יכול להפטיר. רמ"א לא חולק. ערוך השלחן (סעיף יב) מצטט את השו"ע. המשנה ברורה (רפב ס"ק יב) מעיד גם כן שנוהגים להעלות קטן להפטרה. לכן גם אשכנזים יכולים להעלות קטן למפטיר והפטרה. בתנאי שהוא יודע לקרוא את ההפטרה היטב (רמ"א שם).

ביהודה (יו"ד תניינא סי' י): "ומי שהוא איש הצריך לזה ופרנסתו מצידה כזו בזה לא שייך אכזריות והרי שוחטין בהמות וחיות ועופות וממיתים דגים לצורך האדם ומה לי טהורים שיאכל מבשרם ומה לי טמאים שיאכל ויפרנס עצמו מדמי עורותיהן וכל בעלי חיים ניתנו לאדם לכל צרכיו. אבל מי שאין זה לצורך פרנסתו ואין עיקר כוונתו כלל בשביל פרנסתו הוא אכזריות... דברתי מצד יושר ההנהגה שראוי לאדם להרחיק מזה".

צירוף קטן למניין

שאלה: האם קטן יכול להצטרף למניין?

תשובה: שבוע טוב. האמת היא שדין זה נלמד בין היתר מפרשת השבוע שקראנו- פרשת שלח שכן שנינו במגילה (כג ב): "אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאים את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא... פחות מעשרה". ובגמרא (שם) למדו מ"ונקדשתי בתוך בני ישראל" ל"הבדלו מתוך העדה", "מה להלן עשרה אף כאן עשרה".

וברמב"ם בפ"ח מתפלה (הל' ד) פסק **שצריך שיהיו כולם גדולים** ובני חורין וז"ל: "וְכִי־יָצֵד הָיָא תְּפִלַּת הַצָּבוּר. יְהִיָּה אֶחָד מִתְּפִלְלֵי בְּקוֹל רַם וְהַכֹּל שׁוֹמְעִים. וְאִין עוֹשִׂין כֵּן בְּפָחוֹת מֵעֶשְׂרֵה גְדוּלִים וּבְנֵי חוֹרִין. וְשְׁלִיחַ צָבוּר אֶחָד מֵהֶם. וְאֶפְלוּ הָיוּ מִקְצָתָן שְׂכָבְרַת הַתְּפִלָּלוּ וְיָצְאוּ יָדַי חוֹבְתָן מְשְׁלִימִין לָהֶם לְעֶשְׂרֵה. וְהוּא שְׁיִהְיוּ רַב הָעֶשְׂרֵה שְׁלָא הַתְּפִלָּלוּ. וְכֵן אִין אוֹמְרִים קְדָשָׁה וְלֹא קוֹרְאִין בְּתוֹרָה וּמְבָרְכִין לְפָנֶיהָ וְלֹא חֲרִיָּה וְלֹא מְפַטְרִין בְּנְבִיאִים אֶלָּא בְּעֶשְׂרֵה".

וכעין זה כתב בשו"ע או"ח (סי' נה סע' א) לגבי קדיש (שהוא תחילת תפילת הציבור). ובסעיף ה' שם.

הנחת אוכל על פלטה בשבת

שאלה: מדוע האשכנזים נוהגים לשים אוכל מבושל על הפלטה הרי הרמ"א מחמיר בצלייה לאחר בישול?

תשובה: הביאור הלכה (סי' שיח סעי' טו) שאל את השאלה הזו. החזון איש (או"ח סי' לו ס"ק יד) מתרץ: "דכל שלא יבא לטעם צלי ממש אלא שיתבש קצת אין בזה בישול אחר בישול, ואפשר דצלי קדר כדין בישול לענין זה, ודוקא צלי על גחלים או על שפוד יש בצליה זו אחר בישול".

טוסטר חלבי שהניחו בו נקניק בשרי

שאלה: טוסטר חלבי שעשו בו טוסט נקניק שהיה עטוף בנייר אפייה. מה דין הטוסטר? מה דין הלחמניה עם הנקניק? לא היה מגע של הלחמניה עם הנקניק בטוסטר עצמו.

תשובה: שלום וברכה. נתחיל מן הסוף - לגבי הטוסט: במידה והיה שימוש חלבי בטוסטר ב-24 השעות האחרונות- הטוסט אסור. במידה ולא בדיעבד הטוסט מותר.

לגבי הטוסטר: הטוסטר אסור מכל מקום, וטעון הכשר- ונראה שדי בחימום המירבי לזמן מה אחר המתנת 24 שעות מהשימוש האחרון.

יש להעיר כי לולא היתה טעות זו והיה חפץ להכין לו טוסט בשרי בטוסטר, כי מנהג האשכנזים לא להגעיל או ללבן כלים מבשר לחלב ולהיפך במבואר במג"א (סי' תקט ס"ק יא), אולם אם נשתמש בזה בתשמיש פרווה כגון שהכין "צנימים" וכיו"ב, הוכשר בדיעבד ע"י חימום זה וממילא מותר לכו"ע. (אך על צנים או מאכל פרווה זה שנעשה לא להאכל עם חלבי אלא או עם מאכל פרווה אחר או עם בשרי

כלומר עם מין הטוסט הבשרי שהוא השימוש האחרון שנעשה בטוסטר [עיין יו"ד סי' צד (סעי' ה בהג"ה) ושם הוא חומרא משום נ"ט בר נ"ט והכא אסור מדינא כיון דיש כאן נותן טעם אחד]. אולם פשוט שעכשיו אין צורך בכך כיון שהכלי נטרף ויש להכשירו לכולי עלמא כרגיל.

שתייה בתפילה

שאלה: דין שתיה באמצע תפילה. 1. בשבת בבוקר? 2. חזן? 3. כל אדם? (כמובן שהשאלה מתייחסת לשתייה כגון תה/מים/קפה)

תשובה:

א. מותר לאכול אכילת עראי ולשתות עם תפילין. שיעור אכילת עראי, לכתחילה מזונות עד כביצה, במקום צורך עד שלש ביצים.

ב. שתייה קרה או חמה מותרת לפני התפילה אם נזקק לה בשביל לכוון דעתו בתפילה.

ג. הרוצה לשתות לפני התפילה, יאמר לכל הפחות ברכות השחר וקריאת שמע ואחר כך יאכל. יש המוסיפים עוד מזמורים או פסוקים.

ד. יש לשקול היטב האם נכון לשתות בבית הכנסת בשעת התפילה או להגיע, אחרי ששתה, לפסוקי דזמרה בבית הכנסת.

ה. בפסוקי דזמרה - אם אנוס לשתות, רשאי. אם לא אלא שהוא צמא מאד, עדיף להמנע ככל האפשר, אך יש צד להקל גם בזה.

ו. בין ישתבח ליוצר - אם השתייה היא צורך אמיתי על מנת שיוכל להתפלל, רשאי לברך ולשתות בין ישתח ליוצר, אם אינה צורך אמיתי ויכול להסתדר בלעדיה אסור.

ז. מברכות קריאת שמע ועד אחרי שמונה עשרה – אין לשתות כלל, אלא אם כן הוא אנוס.

ח. בין שמונה עשרה לתחנון – אין להפסיק בשתייה, אלא אם כן יש בדבר צורך אמיתי, כגון שאינו יכול להמשיך להתפלל בלא זה, שאז מותר.

ט. שליח ציבור – הכל לפי העניין, כגון במקרה בו החלפת החזן עלולה לצער אותו לגרום לו בושת פנים, עדיף שישתה, במקום בו אין חשש זה עדיף להחליפו. וכן במקרה בו לחזן יש 'חיוב' אפשר להשאירו ושישתה קודם. במקרה זה כמובן מדובר בשתיית מים ולא תה או קפה, וזה פשוט.

י. בשבת אפשר להקל לאדם חלש או חולה לשתות לפני מוסף ללא קידוש, אך טוב יותר אם אפשר לקדש ולאכול עד כביצה מזונות, אחרי מוסף יקדש שנית ויאכל סעודת שבת.

יא. שליח ציבור בשבת – דינו כנ"ל.

כבוי אור שהודלק בשבת

שאלה: קורה לא פעם שילדים בשבת בטעות או במשחק מדליקים את האור בחדרם מה שגורם לקושי גדול להם או לאחים שלהם להירדם.. וכמובן כאב ראש לא קטן גם לנו ההורים. אנחנו מארחים לשבת מידי פעם ילד עם צרכים מיוחדים ובשבת האחרונה הילד הדליק את האור.

הגמרא בשבת (קכא א) השוותה בין דין 'קטן אוכל נבילות' לדין חיוב 'שביתת הקטנים על אביהם'. על פי זה תוס' (ד"ה ש"מ) הכריע שבדין דרבנן אין למנוע מהקטן לכבות את הדליקה כשם שאין ב"ד מצווין להפרישו מדין דרבנן.

שאלתי-

א. האם נתיר בלי קשר כבוי אור בשבת על ידי גדול בשינוי מדין צער הקטנים?

ב. האם מה שרוצים ההורים שהאור יהיה מכובה זה צורך ההורים או צורך הילדים שישנו כפי שהם רגילים ויתפקדו בנחת ובריאות?

ג. האם נכון לא למנוע מהילדים שלא הגיעו לגיל חינוך לכבות את האור?

ד. האם נכון לרמוז או להגיד להם בפירוש לכבות?

ה. מה נחשב גיל חינוך לעניין זה?

תשובה: שלום. נלע"ד, שאם ניתן להעתיק את מקומם של הילדים לחדר אחר, או לכסות את המנורה / האור בסמיכה וכיו"ב עדיף, כמבואר בפיהמ"ש להרמב"ם ונפסק בביה"ל בסיומן רעח (ד"ה מותר).

במידה ואין מנוס כנ"ל, ויש קטנים שהדבר מטרידם למאוד, ניתן לדונם כחולה שאין בו סכנה ולהתיר שבות דשבות, והיינו כיבוי בשינוי. מסברא נראה לאמוד גיל הקטנים, כל שהם נוטים לבכי, מחמת דברים הטורדים אותם, אך בילד שאינו "גדול" הלכתית, אך "בוגר", נראה שבכה"ג אין צורך לכבות מחמתו, ואין להקל.

כמובן שהוא הדין במידה וישנו מבוגר זקן או חולה.

לענ"ד עדיף שהגדול יכבה בשינוי, שלרוב הפוסקים הוא תלת דרבנן, מאשר קטן יכבה, גם במקום שאין חשש שילמד מכך להבא, משום שכשיש דרך אחרת, נחשב הדבר לאיסור גם כשעושה לצורך.

כמובן שכאשר כולם גדולים ובריאים, ואין "צורך הרבה" לכיבוי זה, שאין היתר לכבות כלל ועיקר, אפילו לא ע"י שבות דשבות.

הרב ינון קליין

שמחת בית השואבה –

ב. מבלאי מכנסי כהנים היו מדליקין

במשנה בסוכה (נא א) מתואר סדר שמחת בית השואבה. בתוך הדברים מובא: "מבלאי מכנסי כהנים ומהמינייהן, מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה".

במסכת שבת (כא א) הגמרא שואלת כיצד הדליקו בהם? והרי הכלל הוא שבגד שאין מדליקים בו במדינה אין מדליקים בו במקדש. בגדי הכהנים היו עשויים כלאיים, צמר ופשתן, ובצמר לא מדליקים במדינה, וכיצד הדליקו בו במקדש? הגמרא עונה: "שמחת בית השואבה שאני". רש"י מפרש: "שלא כתיב להעלות בה ולא דאורייתא היא" – הכלל שכל שאין מדליקים בו במדינה אין מדליקים בו במקדש נלמד מהפסוק: "להעלות נר תמיד", שפירשו רמי בר חמא: "כדי שתהא שלהבת עולה מאיליה ולא שתהא עולה על ידי דבר אחר", מאחר ובשמחת בית השואבה דין זה לא מתקיים, מותר להדליק בצמר, אף על פי שאינו

א. שמחה בסוכות

ידוע ומפורסם שבסוכות יש מצוות שמחה יותר מבשאר המועדים. הפסוקים מהם לומדים על חובת השמחה במועדים, נכתבו בהקשר לחג הסוכות. מדוע זה כך?

**והיותו בזה הפרק
הנה ביארה התורה סבתו,
באספך מן השדה, רוצה לומר
עת המנוחה והפנאי
מן העסקים ההכרחיים**

הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פרק מג) מסביר: "והיותו בזה הפרק הנה ביארה התורה סבתו, באספך מן השדה, רוצה לומר עת המנוחה והפנאי מן העסקים ההכרחיים, וכבר זכר אריסטו במאמר התשיעי מספר המדות שכן היה העניין מפורסם באומות מקדם, אמר בזה הלשון, הקרבנות הקדומים והקבוצים היו אחרי איסוף התבואות והפירות כאילו היו הקורבנות מפני הרווחה זהו לשוננו. ועוד שישבת הסוכה בעת ההיא אפשר לסובלה אין חום גדול ולא מטר מצער".

כלומר, יש סיבה טבעית לשמחה בחג הסוכות. להלן נראה שיש משמעות נוספת לשמחה בחג הסוכות, כהכנה לעבודת האל בכל השנה.

שהאש בו לא עולה מאיליה.

מוסף, משם - לתפלת המוספין, משם - לבית המדרש, משם - לאכילה ושתייה, משם - לתפלת המנחה, משם לתמיד של בין הערבים, מכאן ואילך - לשמחת בית השואבה. הפעם הראשונה בה נחגגה שמחת בית השואבה היא במוצאי יום טוב ראשון (סוכה נא א), נמצא שאחרי חגיגת שמחת בית השואבה שנמשכה כל הלילה, הגיע ניסוך המים. באופן זה - שמחת בית השואבה היא הכנה לניסוך המים.

התוס' (שבת שם ד"ה שמחת בית השואבה) שואלים איך מותר להדליק את המנורות בבלאי בגדי כהנים? והרי "בגדי כהונה שבלו מועלים בהן" (קידושין נד א), ואיך הותרה המעילה לכבוד שמחת בית השואבה? מתרצים התוס': "ונראה לר"י דהואיל ולכבוד הקרבן היו עושין דכתיב ושאבתם מים בששון (ישעיה יב) צורך קרבן חשיב ליה".

ד. שמחת החג

הרמב"ם חולק. לשיטתו אין קשר בין מצוות ניסוך המים לשמחת בית השואבה. השמחה בבית השואבה היא שמחה עצמית שנובעת מגדרי שמחת החג. כך הוא כותב בספר המצוות (עשה נד): "והמצוה הנד היא שצונו לשמוח ברגלים והוא אמרו יתעלה ושמחת בחגך. והיא המצוה השלישית מן השלש מצות הנוהגות ברגל... וכולל באמרו ושמחת בחגך מה שאמרו גם כן שמח בכל מיני שמחה. ומזה לאכול בשר בימים טובים ולשתות יין וללבוש בגדים חדשים ולחלק פירות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים. ולשחוק בכלי ניגון ולרקוד במקדש לבד והיא שמחת בית השואבה. זה כולו נכנס תחת אמרו ושמחת בחגך".

בהלכות סוכה (פ"ח הל' יב והלאה) הרמב"ם חוזר על זה, ושם הדברים אפילו מפורשים יותר: "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, וכיצד היו עושין ערב יום טוב הראשון

ג. שמחת בית השואבה - הכנה לניסוך המים

יוצא, ששמחת בית השואבה היא חלק ממצוות ניסוך המים, עד כדי כך שהיא נחשבת "צורך קרבן". מה זה 'צורך קרבן'? אם זה חלק מחלקי ההקרבה, הרי זה הקרבן עצמו? אלא, נראה לומר שמחת בית השואבה היא 'הכנה' למצוות ניסוך המים, ומפני זה היא 'צורך קרבן', ונתחדשה בזה הלכה שאין מעילה ב'הכנה' שהיא לצורך הקרבן.

כשהיינו שמחים
שמחת בית השואבה
לא ראינו שינה בעינינו

שהרי: "כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח, ודבר זה הלכה למשה מסיני,

ועם ניסוך היין של תמיד של שחר היה מנסך המים לבדו" (רמב"ם פ"י מהל' תמידין ומוספין הל' ו). ושמחת בית השואבה הייתה לאורך כל הלילה, מהקרבת תמיד של בין הערביים ועד תמיד של שחר, כפי שמעיד רבי יהושע בן חנניא (סוכה נג א): "כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו. כיצד? שעה ראשונה - תמיד של שחר, משם - לתפלה, משם - לקרבן

יש מפרשים בה של כהן גדול שאם בכהן הדיוט הרי אמרו מבלאי מכנסי הכהנים ומהמיניהם היו מפקיעין ועושין פתילות להדליק לשמחת בית השואבה ומבלאי כתנותיהם למנורה ומכל מקום רוב מפרשים כתבוה אף בכהן הדיוט ושמחת בית השואבה ומנורה כעין צורך עבודה היא או שמא הואיל וצרכי רבים הם דינם כחומות העיר שבאים משירי לשכה אף לדעת האומר בשירי לשכה שמועלים בהם אלא שהלכה אין מועלין בשירי לשכה. כלומר, לדעת הרמב"ם שנפרש שהצורך בשריפת הבגדים הוא צורך רבים ולכן אין בהם מעילה.

ה. שואבה או חשובה

על השם של שמחת בית השואבה, יש מחלוקת אמוראים במסכת סוכה (נב): "איתמר, רב יהודה ורב עינא. חד תני: שואבה, וחד תני: חשובה. אמר מר זוטרא: מאן דתני שואבה לא משתבש, ומאן דתני חשובה לא משתבש. מאן דתני שואבה לא משתבש - דכתיב ושאתם מים בששון. ומאן דתני חשובה לא משתבש - דאמר רב נחמן: מצוה חשובה היא, ובאה מששת ימי בראשית".

לדעת התוס', ההסבר פשוט, שמחת בית השואבה היא מסיבי לניסוך המים, לכן ברור מפני מה קוראים לה 'שואבה'. הגורס 'חשובה' לא משתבש, מפני שהיא באה מששת ימי בראשית, והראשונים מסבירים שהכוונה היא

היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו, ומתחילין לשמוח ממוצאי יום טוב הראשון,

וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמוח שאר היום עם כל הלילה. והיאך היתה שמחה זו, החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתיים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין ומספקין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע ואומרים דברי שיר ותושבחות,

ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע".

בדבריו אין אפילו רמז לניסוך המים, השמחה אינה חלק ממצוות ניסוך המים, אלא היא חלק ממצוות השמחה בחג.

לשיטתו של הרמב"ם, צריך לשאול - כיצד שרפו את בגדי הכהנים שבלו, שהרי אם אין בדבר צורך קרבן, יש בשריפה מעילה?

תשובה לזה אפשר ללמוד מדברי המאירי (קידושין נד א)¹ שכתב: "כתנות כהנה שהזכרנו

“

והיאך היתה שמחה זו,
החליל מכה ומנגנין בכנור
ובנבלים ובמצלתיים וכל אחד
ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן
בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין
ומספקין ומטפחין ומפזזין
ומכרכרין כל אחד ואחד
כמו שיודע ואומרים דברי שיר
ותושבחות

1 את הדברים, כמו גם את תשומת הלב למחלוקת בין ר"י לרמב"ם הראה לי מו"ר הרב מרדכי רבינוביץ שליט"א.

לשיתין אליהם היו מנסכים, שנבראו בששת ימי בראשית, כמבואר דף אחד לפני כן בגמרא.

אבל לשיטת הרמב"ם קשה להבין את הגמרא. אם אין קשר בין שמחת בית השואבה לניסוך המים, מפני מה קוראים לה שואבה? והגורס 'חשובה' מה חשיבותה? איזו שמחה הייתה בששת ימי בראשית?

נענה קודם על השאלה השנייה. ברשימות שיעורים של הגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל (סוכה שם) יש הסבר, על פי המהלך בדעת הרמב"ם ששמחת בית השואבה לא שייכת כלל לניסוך המים: "יתכן שזוהי משמעות המלה 'חשובה'. השמחה חשובה משום שמצות יום טוב היא ואינה מצות מקדש בלבד השייכת דוקא

לשאיבת נסכי המים. ומשום הכי הרמב"ם מביא כמקור לשמחת בית השואבה את הפסוק ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, דפסוק זה מתייחס לחג, ולא דוקא לשאיבת המים ולנסכים במקדש, ואינו מביא את הקרא של ושאתם מים בששון". זו דרך אחת, החשיבות של השמחה

היא מפני שהיא כוללת ומקיפה וגדולה יותר. בהסבר זה עדיין לא מובן הביטוי "ובאה מששת ימי בראשית", מה הקשר בין עוצמת השמחה וגדולתה לבין ששת ימי בראשית?

הגרי"ד מוסיף עוד ביאור - שמחת בית השואבה נחגגה על ידי "גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה" (לשון הרמב"ם), שכן רק "הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין" ולא אחרים. וזוהי חשיבותה, שהאנשים החשובים

הם שרוקדים ומפזזים בה. מה הקשר אם כן לששת ימי בראשית? הרמב"ם (שם הל' טו) מגדיר את השמחה בעשיית המצוות 'עבודה גדולה', והוא מוסיף ואומר: "וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה ועל זה הזהיר שלמה ואמר אל תתהדר לפני מלך, וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד העובד מאהבה וכן דוד מלך ישראל אמר ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני".

על פי זה מבאר הגרי"ד: "הרמב"ם כותב שבשמחת בית השואבה מופיעה העניויות (מלשון ענוה) של חשובי וגדולי ישראל. והנה בתורה כתוב: 'נעשה אדם בצלמנו', וכתב רש"י (בראשית א, כו) ענותנותו של הקדוש ברוך הוא למדנו

מכאן וכו', עיין שם בפירושו. מדת הענוה - מקורה בדרכי ה' יתברך בששת ימי בראשית. בראשית היצירה השפיל הקדוש ברוך הוא כביכול את כבודו לברוא את האדם. גם חשובי העם השמחים

בשמחת בית השואבה שמשפילים עצמם לשם שמים - הולכים בדרכי ה' - מששת ימי בראשית - בדרך הענוה של הקדוש ברוך הוא. זוהי כוונת רב נחמן באמרו ששמחת בית השואבה מצוה חשובה היא ובאה מששת ימי בראשית".

ולשאלה הראשונה, מדוע קורא הרמב"ם לשמחה זו שמחת בית השואבה? יש לומר שמפני שבירושלמי סוכה (פ"ה הל' א) נאמר: "אמר רבי יהושע בן לוי, למה נקרא שמה בית שואבה, שמם שואבים רוח הקודש". והירושלמי

**אמר רבי יהושע בן לוי,
למה נקרא שמה בית שואבה,
שמם שואבים רוח הקודש**

ממשיך: "אמר רבי יונה: יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה ונכנס לשמחת בית השואבה ושרת עליו רוח הקודש ללמדך שאין רוח הקדש שורה אלא על לב שמח מאי טעמא? והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהים. אמר רבי בנימין בר לוי והיה כנגן במנגן אין כתיב כאן אלא והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהים". שבכח השמחה, להביא להשראת שכינה.

נראה אם כן לומר, שהשמחה בחג הסוכות, היא כעין הכנה כללית לעבודת ה'. אחרי הימים הנוראים, ימי הדין, לקראת שנה נוספת של עבודת ה' והתעלות, אנו מתמלאים בשמחה, ממנה מקבלים השראת שכינה וממנה כוח לקיום התורה והמצוות בשנה הבאה עלינו לטובה.

ו. ערך ההכנה למצווה

בין אם נאמר כדברי ר"י ששמחת בית השואבה היא הכנה למצוות ניסוך המים, ובין אם נאמר כעולה מדברי הרמב"ם ששמחה זו היא מעין הכנה כללית לעבודת ה' – אנו למדים על מעלתה וגודלה של ההכנה למצווה.

הגר"א בביאורו לשיר השירים, מביא שבט"ו תשרי התחילו לבנות את המשכן וחזרו ענני הכבוד לשכון על ישראל, ולכן נקבע יום זה לחג סוכות. ראש השיבה, הג"ר אברהם שפירא זצ"ל ביאר שלכן בסוכות היתה שמחה יתרה, כי בנדבת המשכן מבואר במדרש (במדבר רבה פ"ב, טז) שבשעה שאמר משה רבינו לבני ישראל

'קחו מאתכם תרומה' עם ישראל שמח שמחה גדולה והביא את הנדבה בשמחה ובזריזות. משום כך זכו עם תחילת בניית המשכן שניתן להם כח מיוחד להגיע לשמחה בעשיית המצוות ובאהבת ה'. זהו היסוד שמתעורר מחדש בכל שנה בסוכות.

יש לשים לב, שעיקר השמחה הייתה בשלב של ההכנה – השלב של הבאת הנדבה להקמת המשכן. הגמרא מספרת (בבא מציעא פה ב) שרבי חייא היה מכין את כל צרכי הלימוד לתלמידיו לבד, החל בשלב זריעת הכותנה להכנת רשתות לצידת צבאים, עד צידת הצבאים, עיבוד העורות וכתירת התורה עליהם (עי"ש בגמרא).

למה רבי חייא מכין הכל לבד? וכי לא היה יכול לקנות ספרים כתובים? או לקנות קלף? למה צריך לצוד לבד את הצבי? וברשת שהוא מכין בעצמו מכותנה שגידל בעצמו? לא יכל לקנות רשת?

אלא, מסביר הנצי"ב (העמק דבר שמות יט, ב): "משום שרצה רבי חייא להגדיל כח קדושת המגילות, כדי שיהא בכחן לפעול בלב התינוקות בשפע יתירה, על כן הוחיל להקדיש פעולותיו לשם קדושה הרבה לפני השעה ההכרחית על פי דין שהוא העבוד".

בזה מסביר הנצי"ב את הפסוק (שם): "וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר וַיִּמְנוּ שָׁם וַשָּׂרָאֵל נִגְדָה הָהָר". מה נפקא מינא מהיכן נסעו? "משום הכי תניא במכילתא מה ביאתן למדבר סיני על מנת לקבל תורה כך נסיעתן מרפידים על דעת לקבל תורה², ועדיין יש להבין

2 לשון רש"י בפסוק היא: "להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה" אבל העניין זהה.

מאי נפקא מינא בזה שנסעו מרפידיים על מנת כן? אלא מכאן יש ללמוד דכל דבר שבקדושה מה שהאדם מכין עצמו יותר לזה חל עליו יותר ההכשר לזה".

וכפי שביאר האור החיים הקדוש בפסוק זה: "ותראה כי לא תושג ההשגה אלא בהתעצמות גדול, וכנגד זו אמר הכתוב ויסעו מרפידיים, לא בא להודיע מקום שממנו נסעו שאם כן היה לו להקדימו קודם תחנותם, אלא נתכוין לומר שנסעו מבחינת רפיון ידים כמו שמצינו שדרשו כן רבותינו ז"ל (סנהדרין קו א) בפסוק (שמות יז, ח) וילחם עם ישראל ברפידיים ברפיון ידים עד כאן. והן עתה נסעו מבחינה זו והכינו עצמם לעבוד עבודת משא בנועם ה'".

ו'דורשי רשומות'³ מצאו שיש כ"ו פסוקים מן הפסוק בחדש השלישי ועד עשרת הדברות (כמניין שם הוי"ה), ואילו בעשרת הדברות עצמן יש רק י"ג פסוקים (כמנין אחד), שזה מחצית הסכום שיש בהכנה לקראת קבלת התורה, ללמדנו עד כמה גדולה מעלת ההכנה.

ז. הכנה שכתובה בתורה

כאמור, שמחת בית השואבה שבחג סוכות היא מעין הכנה. מעתה יתבאר לנו טעם חדש לשמחה זו בחג הסוכות דווקא - לפי שבחג הסוכות בניגוד לשאר החגים, נצטוונו אף על ההכנה.

ההכנה לחג סוכות כתובה בתורה (דברים טז, יג):

"חג הסוכות תעשה לך שבועת ימים באֶסְפֹּף מַגְרָנְךָ ומִיקְבָּךְ". הביטוי 'תעשה לך', משמעו שצריך עשייה בסוכה, כך פירש בשאליתות (שאליתא קסט): "דמחייבין דבית ישראל למעבד מטללתא ומיתב בה שבעה יומי דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וכתוב בסוכות תשבו שבעת ימים". הציווי הוא לעשות סוכה ולשבת בה.

והירושלמי (סוכה פ"א הל' א) אומר שמברכים על עשיית הסוכה: "העושה סוכה לעצמו מהו אומר ברוך אקב"ו לעשות סוכה. לאחר לעשות סוכה לשמו".

הנצי"ב (העמק שאלה שם אות א) מבאר שיש חילוק בין הכנה שכתובה בתורה להכנה שלא כתובה בתורה. לדוגמא: על מנת לתקוע בשופר צריך להכין שופר, אבל הכנה זו לא כתובה בתורה. על מנת להניח תפילין צריך לכתוב אותם, הכנה זו כתובה בתורה: "וכתבתם". ויש הבדל בין הכנה שכתובה בתורה להכנה שלא כתובה בתורה. הכנה שכתובה בתורה, מוגדרת בעצמה מצווה - לכן הייתה בגמרא הוה אמינא לברך על הכנות כאלה (כגון לברך על בניית סוכה, לברך על כתיבת תפילין, לברך על השחלת חוטי הציצית בבגד - עי' מנחות מב א). ובהכנות אלו אנו אומרים 'מצוה בו יותר מבשלוחו', מה שאין כן בהכנות שלא כתובות בתורה. גם אומרים בהן מצוה הבאה לידין אל תחמיצנה, מה שאין כן בהכנות שלא כתובות בתורה. על הרעיון הזה הנצי"ב חוזר כמה פעמים בהעמק דבר (ראה: שמות יב, כח. דברים ה, טו. שם ו, כ) ושם הוא מחדד: "דיש הבדל בין הכנה הכתובה בתורה לשאינה כתובה,

3 ראיית בגיליון באר הפרשה מהרה"צ אברהם אלימלך בידרמן שליט"א, פרשת במדבר - שבועות תשע"ז

4 יש מחלוקת בסוגיה זו, לא מוסכם שיש מצוה לבנות סוכה. עי' שו"ת רשב"ש סי' שלד. שו"ת חת"ס יו"ד סו"ס רע"א ד"ה וכעין. מאידך אבנ"ז או"ח תנט אות י. מנחת אלעזר ח"ד סי' כה. משנה הלכות ח"י סי' עב.

ח. הסבר חדש על השמחה בחג סוכות

על פי זה ניתן לבאר, שדווקא בחג זה בו נצטוונו לקיים מצוות שמתנגדות לטבע, וכדי לעמוד במשימה נצטוונו להתכונן לקראתן – נצטוונו על השמחה (יותר מבשאר חגים), שהיא כאמור הכנה כללית לעבודת ה' שבמשך כל השנה. כי בעבודת ה' יש מימד של 'כפייה', עצם השם 'עבודה' מורה על עבודות – העבודות מתנגדות לטבע, בטבענו אנחנו שואפים לחופש, לכן צריך להתכונן לעבודת השנה, על ידי השמחה שבחג הסוכות.

לכן את השמחה הזו לא היו עושים "עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגינים ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות", מפני שהם יודעים שהאמת היא "שאינן לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה", או כמליצת ריה"ל:

עֲבָדֵי זֶמַן עֲבָדֵי עֲבָדִים הֵם - עֲבָד ה' הוּא לְבַד
חֲפְזֵי

עַל כֵּן בְּבִקְשׁ כָּל אֲנוֹשׁ חֲלָקוֹ - חֲלָקֵי ה' אֶמְרָה
נְפִשֵׁי

גדולי חכמי ישראל, ראשי הישיבות, הסנהדרין, החסידים והזקנים ואנשי המעשה, חיים ב'איטמוספירה' זו, הם יכולים ללמד את העם שיש מושגים כאלה, שבעבודת ה' יש חירות. לכן הם השמחים, וכל העם "האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע" (לשון הרמב"ם). כדי

דהכנה הכתובה בתורה גדולה בערכה כמצוה ממש⁵.

בסוכות יש שתי מצוות מרכזיות – סוכה וארבעת המינים. ההכנה למצוות סוכה כתובה בתורה, ההכנה לארבעת המינים לא כתובה בתורה. מדוע?

מבאר המשך חכמה (ויקרא כג, מב): "התורה האלקית יש בה מצוות שהם מדריכים האדם נגד הטבע, ויש מצוות שהן כפי הטבע, רק שהם מטהרים את הטבע ומזככים אותו". מצוות הישיבה בסוכה אינה מצווה טבעית, "אחרי שהאדם הוא עמל בשדה כל הקיץ, יחרוש, יזרע, ויעדור, ויקצור, ויעמר, ועמל בשדה, ויאסוף את גרנו, ואסמיו מלאו בר, ולבו שמח בפרי עמלו, מה מתוקה לו מנוחתו להסתופף בצל ביתו! אז באה התורה ואמרה: צא מדירת קבע ושב בדירת עראי! וזה נגד הטבע לקדש כוחות האדם והרגשותיו מגבול החומרי". מאידך, מצוות ארבעת המינים היא מצווה כפי הטבע, "מחק הטבעי לשמוח עת האסיף בזרעונים ובעטרות שבלים – כנהוג בין העמים, על זה באה התורה והגבילה ד' מינים ידועים בקבלה, ואמרה "ושמחתם לפני ה' שבעת ימים".

לכן, בסוכה שהמצווה היא נגד הטבע, הוסיפה התורה התגברות וצוותה על ההכנה, אבל בארבעת המינים לא צריך הכנה רבה לפי שהמצווה לא מתנגדת לטבע.

5 וראה במועדי הראי"ה (עמ' קי) שביאר הרב זצ"ל מפני מה נקראת שמחת בית השואבה על שם השאיבה ולא על שם הניסוך? והרי השאיבה היא רק הכנה אל הניסוך, והכשר מצוה? "והסביר מרן הרב זצ"ל, שבזה באו חז"ל ללמדנו שעל ידי שהאדם מקדש את מעשיו, עושה כל פעולה לשם שמיים, בכוונה גמורה לעשות רצון ה', האמצעי מתעלה ומגיע לדרגת התכלית, לדרגת המטרה עצמה".

לקבל מאותה שמחת חג, כוחות לעבודת ה'.

ט. סוכות חגה של ארץ ישראל

ריה"ל, שבשירו שהובא לעיל האיר את הנקודה שעבודת ה' היא החירות. מתאר בכוזרי שכאשר החבר מתכנן לעלות לארץ, מלך הכוזרים מתאכזב והחבר מסביר לו שעלייתו לארץ היא מפני שבין היתר: "ארץ כנען מיוחדת לאלהי ישראל, והמעשים לא ישלמו כי אם בה, והרבה ממצות יש בטלות ממי שאינו דר בארץ ישראל" (כוזרי מאמר ה אות כג). על זה תמה מלך הכוזרים (שם אות כד): "לפנים היית בוחר בחירות, ואני רואה אותך עתה שאתה רוצה להוסיף עבדות וחובות שתהיה חייב בהם כשתדור בארץ ישראל, ממצות שאין אתה חייב בהם הנה". והחבר עונה: "אבל אני מבקש החירות מעבדות הרבים, אשר אני מבקש רצונם ואיננו משיגו, ואפילו אם אשתדל בו כל ימי חיי, ואילו הייתי משיגו לא היה מועיל לי, רוצה לומר עבדות בני אדם ובקשת רצונם. ואבקש עבדות אחר, יושג רצונו בטורח מעט, והוא מועיל בעולם הזה ובבא, והוא רצון האלהים, ועבודתו הוא החירות האמתית, וההשפלה לו הוא הכבוד על האמת".

ריה"ל שם בפיו החבר את הרעיון העומד בשירו שהובא לעיל. ומוסיף שהמקום בו ניתן לעבוד את ה' באופן השלם ביותר, וממילא להגיע לחירות הגדולה ביותר, הוא בארץ ישראל.

חג הסוכות הוא חגה של ארץ ישראל. כך אומר האברבנאל (דברים טז, ג): "למה היו הרגלים שלש לא פחות ולא יותר? ואומר: בסבת זה שישאל לא קבלו מהשם יתברך ג' חסדים גדולים. והם יציאת מצרים ומתן תורה. וירושת הארץ. ולכן

צוה שיעלו לביתו שלש פעמים בשנה... ובחג הסוכות להודות לפניו על הארץ ועל תבואותיה... וחג הסוכות היה גם הוא שבעת ימים מפני שבעת המינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל".

והדברים מבוארים עוד יותר ברשב"ם (ויקרא כג, מג) שכתב: "וזה טעמו של דבר. חג הסוכות תעשה לך באוספך מגרנך ומיקבך באוספך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב דגן ותירוש ויצהר, למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה, ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתיכם מלאים כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה".

ואם כן, חג הסוכות הוא הודאה על ארץ ישראל.

יש דברים מפורסמים בשם הגר"א, שהובאו בכמה ספרים (ראה לדוגמא: קול התור פרק א אות ז), שיש שתי מצוות אותם מקיים האדם בכל גופו, מצוות סוכה ומצוות ישוב הארץ, ונתן רמז לזה בפסוק (תהלים עו, ג): "וַיְהִי בְשָׁלֹם סֶכֶךְ וּמְעוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן"⁶.

בזה שמצוות ישוב הארץ מתקיימת עם כל הגוף, יש אולי רמז למעלתה של ארץ ישראל ביחס לכל המצוות. שכן ידועים דברי הרמב"ן⁷ (ויקרא יח, כה): "והנה הכתוב שאמר (דברים יא, יז - יח) ואבדתם מהרה... ושמתם את דברי אלה וגו', אינו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף כתפילין ומזוזות, ופירשו בהן כדי שלא יהו חדשים עלינו כשנחזור לארץ, כי עיקר כל המצות ליושבים בארץ ה'. ולפיכך אמרו בספרי (ראה פ), וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות (דברים יא, לא - לב), ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל

6 ועי' במאמרו של הגר"י אריאל שליט"א בעניין שיטת הגר"א במצות ישוב הארץ (באהלה של תורה ד, סי' ד)

7 וראה גם בדברי הרמב"ן בפרשת עקב (דברים יא, יח)

המצות שבתורה, וכך הוא בתוספתא דע"ז (פ"ה ה"ב).

כלומר, בארץ ישראל חייבים באמת בכל המצוות, כולל כל חובות הגוף, וכל מצווה שאפשר לקיים על ידי איזה חלק שהוא בגוף, כמו שאת המצווה עצמה מקיימים בכל הגוף. ולכן במצוות סוכה, שהיא כאמור כנגד ההודאה על ארץ ישראל, חייבה התורה במצווה שהיא דוגמת מצוות ישוב הארץ ומתקיימת בכל הגוף.

נמצא - ששמחת בית השואבה היא מעין הכנה לעבודת ה' של כל השנה, ונקבעה לחג הסוכות לפי שמאחר והוא נגד הטבע בו צריך התגברות ביותר. ועשו אותה חכמי ישראל מפני שהם יודעים שעבודת ה' היא החירות האמיתית. ושארץ ישראל מתחייבים בכל המצוות, ובזה מבואר עוד הקשר בין סוכות וארץ ישראל.

חג שמח!

בית מדרש קנין תורה - גבעת אסף.
שלוחת ישיבת מרכז הרב

מאחל שנה טובה

לכל ידידנו ולכל בית ישראל

בית מדרש פעיל
לאנשים עובדים
ולגמלאים

כולל הלכה תורת חיים
לע"נ ר' חיים שורק ז"ל

אתר אינטרנט

בית הוראה
אינטרנטי
(קבוצת וואטסאפ)

הוצאת ספרים
וחוברות